

Nr 321.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 för fullbordande av vissa spannmålslagerhus och fryshus; given Stockholms slott den 12 april 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

att för fullbordande av de anläggningar av spannmålslagerhus och fryshus, vilka igångsatts med anlitande av för ändamålet av 1917 års riksdag anvisat anslag, såsom utgift för kapitalökning anvisa å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag, högst kronor 2,500,000.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kunglig nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Alfred Petersson.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 april 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 PETRÉN,
 NILSON,
 LÖFGREN,
 friherre PALMSTIERNA,
 RYDÉN,
 UNDÉN,
 THORSSON.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Petersson anförde:

I en till riksdagen den 22 maj 1917 avlåten proposition nr 370 föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för anordnande av spanmåslagerhus och fryshus anvisa å 1918 års riksstat ett förslagsanslag, högst 8 miljoner kronor, att utgå av lånemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis därav utanordna erforderligt belopp.

Denna proposition var föranledd av en framställning av den s. k. lagerhus- och kylhuskommittén, vilken föreslog anläggande av dels 27 centrallagerhus för tillhoppa 77,000 tons lagringskapacitet för en efter 84 kronor per ton beräknad kostnad av i runt tal 6.5 miljoner kronor, dels eventuellt ett förrådslagerhus för en beräknad kostnad av 1,400,000

kronor, dels ock fryshus för en kostnad av omkring 6 miljoner kronor. Enligt förslaget skulle fryshusanläggningarna utgöras av dels två större centrala fryshus, ett i Hässleholm och ett i Hallsberg, om tillhoppa 7,000 eller efter viss tillbyggnad 10,800 tons lagringskapacitet för en beräknad sammanlagd kostnad för den mindre utbyggnaden av 4,100,000 kronor, dels ock anordningar för frysning vid slakthusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Linköping för en sammanlagd kostnad av 1,565,000 kronor. Till dessa kostnadsbelopp hade lagts omkring 10 procent för oförutsedda lokala svårigheter. Dåvarande departementschefen ansåg förhållandena nödvändiggöra åtgärder av den föreslagna beskaffenheten men fann närmare utredning i särskilda hänseenden nödvändig. Till lagerhusen ansåg han större anslagssumma än 2 à 3 miljoner kronor icke böra för det dåvarande beräknas. Några medel för anläggande av förrådslagerhus borde enligt hans mening ej då tagas i beräkning. Till såväl lagerhus som fryshus borde icke beräknas högre statsanslag än sammanlagt 8 miljoner kronor.

Riksdagen, som framhöll, att spannmålslagerhusen syntes åtminstone under normala förhållanden vara de betydelsefullaste, och att för fryshusen möjligen kunde i viss mån tagas i anspråk redan befintliga industriella anläggningar, beviljade enligt skrivelsen nr 352 det av Kungl. Maj:t begärda anslaget att efter i ärendet verkställd närmare utredning användas för ändamålet samt med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis därav utanordna erforderligt belopp. De beviljade beloppen anvisades att utgå av lånemedel.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade dåvarande departementschefen den 14 juni 1917 särskilda sakkunniga personer att under benämning lagerhusbyggnadskommissionen verkställa närmare utredning rörande användandet av det sålunda beviljade anslaget. Sedan denna kommission i särskilda framställningar avgivit yttranden och förslag i ämnet, har Kungl. Maj:t vid anmälan därav anvisat tillhoppa 7,084,000 kronor till dylika anläggningar. Av detta belopp anvisade Kungl. Maj:t dels den 6 juli 1917 till ett centralfryshus å lämplig ort i mellersta Sverige — av kommissionen bestämd till Hallsberg — 2,300,000 kronor och dels den 7 september 1917 till en provisorisk fryshusanläggning i Malmö i anslutning till stadens slakthus därstädes 300,000 kronor. Dessa bägge anläggningar utföras helt och hållet för statens räkning genom omförmälda kommission. Vidare har Kungl. Maj:t vid särskilda tillfällen, tidigast den 27 juli 1917 och senast den 26 oktober samma år, anvisat tillhoppa 809,000 kronor till 10 fryshusanläggningar, som av

kommuner, bolag eller föreningar skulle anordnas, merendels i samband med förut befintliga slakthus eller liknande företag, i Malmö, Norrköping, Nyköping, Eskilstuna, Göteborg, Linköping, Kristianstad, Alvesta, Visby och Jönköping. Av sistnämnda belopp hava 749,000 kronor anvisats såsom bidrag utan återbetalningsskyldighet och 60,000 kronor såsom lån på minst 5 år mot 6 procent ränta. Angående dessa anläggningar bemyndigades kommissionen att med vederbörande träffa avtal, innefattande bland annat, att anläggningen eller viss angiven del därav skulle förhyras av staten. Såsom exempel kan ur avtalet med Malmö kylhusaktiebolag anföras, att statsbidraget bestämdes att inom angivet maximibelopp utgå med 125 kronor för varje ton styrkt nyttig lagringskapacitet; att frushuset skulle utföras så, att förvaringen av kött och andra varor däri kunde ske vid en temperatur ej överstigande -8° C.; att statsverket åtog sig att under en tid av minst två år efter det anläggningen i dess helhet vore driftfärdig förhyra av bolaget ett nyttigt fryshusutrymme med 1,300 tons lagringskapacitet mot en årlig avgift, motsvarande på det förhyrda utrymmet proportionerligt belöpande andel av dels 6 procent ränta å anläggningskostnaderna samt amortering av 5 procent å byggnaderna och 10 procent å maskinerna, allt med avdrag av statens bidrag, dels ock driftkostnaderna, dock att, om verkliga byggnadskostnaderna skulle överstiga 530,000 kronor, högre belopp än denna summa ej finge läggas till grund för beräkningen; samt att anläggningen skulle utföras under kommissionens kontroll och vara färdig att tagas i bruk viss angiven dag. Vad spannmålslagerhusen beträffar bemyndigade Kungl. Maj:t den 27 juli 1917 kommissionen att föranstalta om uppförande av 12 spannmålslagerhus, ett å var och en av följande orter: Tomelilla, Svedala eller annan plats i sydvästra Skåne, Eslöv, Åstorp, Halmstad, Nässjö, Roma, Vara, Linköping, Hallsberg, Eskilstuna och Västerås med en lagringskapacitet av 5,000 ton för lagerhuset i Vara, 3,000 ton för lagerhuset i Roma, 2,000 ton för vardera av lagerhusen i Eskilstuna och Västerås samt 4,000 ton för vart och ett av de övriga. Tillika anvisade Kungl. Maj:t till bestridande av kostnaderna för dessa lagerhusanläggningar 3,675,000 kronor. Den 5 oktober 1917 har emellertid, med anledning av att de anvisade medlen syntes ej skola räcka för anläggningarnas utförande i förut beräknad omfattning, beslutats, att lagerhusen i Halmstad, Nässjö och Västerås icke skola uppföras, så att antalet inskränkts till 9. Dessa anläggas helt och hållet på statens bekostnad och tillhöra staten.

I skrivelse den 25 mars 1918 har nu lagerhusbyggnadskommisionen gjort hemställan om ytterligare anslag å 2,500,000 kronor för

fullbordande av de beslutade spannmålslagerhusen och fryshusen. Efter erinran hurusom vid kommissionens tillsättande föreskrivits, att till ledning vid densamma arbeten skulle tjäna lagerhus och kylhuskommitténs förut omförmälda utredning samt förenämnda proposition, har kommissionen yttrat följande:

»Det framgick av berörda handlingar samt av de vid tiden för lagerhusbyggnadskommissionens tillsättande rådande förhållanden med avseende på utsikterna för 1917 års svenska skörd, att verkställandet av Kungl. Maj:ts och riksdagens ifrågasvarande beslut var synnerligen brådskande. Avsikten i vad det gällde uppförandet av spannmålslagerhus var tydligen den, att, så vitt ske kunde, få dessa uppförda inom så kort tid, att de skulle kunna bliva till nytta vid tillvaratagandet av 1917 års brödsädsskörd. Och beträffande fryshusen var vid berörda tidpunkt den uppfattningen gängse, att den dåliga skörden av foderväxter och fodersäd skulle komma att medföra en nedslaktning av en mycket stor del av landets kreaturstock, i följd varav det gällde att inom kortast möjliga tid genom anordnande av fryshus anskaffa lagerlokaler, där det kött, som icke direkt upptogs av konsumtionen, kunde läggas i förvar i färskt tillstånd.

Då det sålunda gällde för kommissionen att i främsta rummet handla snabbt för att det av statsmakterna avsedda ändamålet med anslagets beviljande icke skulle förfelas, måste kommissionens arbete i andra avseenden bliva lidande. Dels blev det nämligen nödvändigt att uppgöra den allmänna planen för anslagets disponerande, utan att kommissionen därförinnan kunde giva sig rådrom att företaga nya kostnadsberäkningar, utan måste denna plan grunda sig uteslutande på de summariska beräkningar, som verkställts av den utredande kommittén, och dels måste kommissionen, sedan den jämväl erhållit uppdrag att handhava utförandet av de olika företagen, igångsätta desamma efter hand och i den mån som ritningar och program för dem å särskilda delar kunde utarbetas.

De av kommissionen tid efter annan hos Kungl. Maj:t eller statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet gjorda framställningarna bära också tydligt vittne om den här angivna arten av kommissionens arbete. Sålunda gjorde kommissionen redan den 2 juli 1917 framställning om anvisande av medel till ett centralfryshus i Hallsberg, därvid kostnaderna beräknades uteslutande med ledning av lagerhus- och kylhuskommitténs siffror, och meddelade kommissionen därvid bland annat, att anbud vore infordrade på den del av den maskinella utrustningen för fryshuset, som krävde den längsta leveranstiden.

Kort därefter eller den 20 juli 1917 begärde kommissionen anvisande av medel till uppförande av 12 spannmålslagerhus å närmare angivna platser. Även därvid kunde endast kommitténs beräkningar användas för bestämmandet av det erforderliga anslagsbeloppet, enär kommissionen endast, vilket även i framställningen meddelades, inom den korta tiden hunnit anskaffa och preliminärt antaga anbud å den maskinella utrustningen för lagerhusen, som beräknades draga den längsta leveranstiden.

Efter hand som arbetet med upprättande av entreprenad- och leveransprogram fortskred samt antagande av anbud för entreprenader och leveranser ägde rum, blev det emellertid klart för kommissionen, att de vid medlens anvisande beräknade byggnadskostnaderna icke skulle räcka till, beroende dels på att den förberedande kom-

mittutredningen icke räknat med en del anordningar, som vid upprättandet av de detaljerade byggnadsprogrammen befunnos nödvändiga, och dels på den inträdda oerhörda prisstegringen å de flesta slags byggnadsmaterial, framförallt järn och annan metall samt av dessa ämnen beredda varor. Som ett belysande exempel å denna prisstegring kan anföras, att i ett den 23 juli 1917 dagtecknat, av kommissionen införskaffat kostnadsförslag rörande spåranslutning för spannmålslagerhuset i Åstorp, rälsen var upptagen till ett pris av 150 kronor per ton, medan i ett annat dylikt förslag avseende spåranslutning i Östra Klagstorp av den 6 augusti, således två veckor senare, samma material var upptaget till en kostnad av 550 kronor per ton. Och ej lång tid därefter var priset på räls efter dagliga stegringar uppe i 1,200 kronor per ton och mera. Numera gäller efter statsbeslaget på räls det av riksvärderingsnämnden åsatta maximipriset av 900 kronor per ton.

Med anledning av dessa förhållanden avlät kommissionen den 21 september 1917 till dåvarande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet en skrivelse, däri kommissionen med åberopande av en tidigare avlämnad promemoria framlade en ny plan för anslaget disponerande, varvid uteslötos de förut beslutade spannmålslagerhusen i Halmstad, Nässjö och Västerås. I denna skrivelse framhöll kommissionen därjämte att, ehuru kommissionen ej vore övertygad om, att även med det belopp av omkring 370,000 kronor, som i den angivna planen avsetts för oförutsedda utgifter, det av riksdagen beviljade anslaget skulle komma att räcka för de anläggningar, vilka enligt samma plan skulle utföras, kommissionen för sin del ansåg att, för att det med riksdagens anslag avsedda ändamålet skulle, om också ej till fullo så dock i rimlig proportion till avsikten, tillgodoses, de i planen angivna företagen borde komma till utförande. Merberörda nya byggnadsplan blev även av Kungl. Maj:t godkänd.

Den förmodan, som sålunda redan i september 1917 uttalades av kommissionen, att anslaget även med inskränkning av den ursprungliga byggnadsplanen skulle bliva otillräckligt, övergick med den ytterligare fortsatta prisstegringen ej blott på byggnadsmaterial utan även på arbetskraft till visshet. Kommissionen har dock icke velat framlägga denna angelägenhet till Kungl. Maj:ts prövning, innan kommissionen kunde samtidigt bifoga en så vitt möjligt tillförlitlig beräkning av det tilläggsanslag, som erfordras för byggnadsföretagens fullbordande, vilket emellertid ej kunde ske, innan alla eller åtminstone de allra flesta entreprenad- och leveransavtal blivit ingångna och det visat sig, i vad mån ändrings- eller tilläggsarbeten i avseende å de olika entreprenaderna kunde bliva nödvändiga.

Nu har emellertid en sådan beräkning upprättats, som kommissionen härmed får förelägga Kungl. Maj:t.

Kungl. Maj:t har genom särskilda beslut av riksdagens anslag å 8 miljoner kronor för nedan angivna anläggningar anvisat följande belopp:

Statens fryshus i Hallsberg	kronor 2,300,000
Statens provisoriska fryshus i Malmö	» 300,000
Anslag till kommunala och andra fryshusanläggningar att förhyras av staten:	
Malmö kylhusaktiebolag	kronor 300,000
Norrköpings slakthus	» 60,000
Mälardalens länslakteriförening, Nyköping	» 56,250

Eskilstuna slakthus	kronor	37,500	
Göteborgs slakthus	»	144,000	
Linköpings slakthus	»	42,500	
A.-B. Kristianstads kylmagasin	»	40,000	
Gotlands andelsslakteriförening, Visby	»	10,000	
Kronobergs läns andelsslakteriförening, Alvesta....	»	18,750	
Jönköpings andelssvinslakteriförening	»	100,000	kronor 809,000
Uppförande av 12 spannmålslagerhus			» 3,675,000
			Kronor 7,084,000.

Enligt ovan omförmälda av Kungl. Maj:t godkända ändrade plan för anslagets disponerande skulle kostnaderna i huvuddrag ställa sig sålunda:

Hallsbergs fryshus	kronor	2,900,000
Malmö provisoriska fryshus	»	300,000
Anslag till andra fryshusanläggningar	»	809,000
9 spannmålslagerhus	»	3,632,000
		Kronor 7,641,000.

Härtill torde böra anmärkas, att i kostnaden för spannmålslagerhusen ligger anskaffningskostnaden för vissa maskinerier till 12 spannmålslagerhus. Dessa maskiner måste nämligen på grund av den långa leveranstiden beställas genast från början, då avsikten var, att 12 lagerhus skulle uppföras. Då nu endast 9 lagerhus skulle komma till utförande, komma 3 maskinutrustningar icke till användning för de lagerhus, som nu skola uppföras.

Efter företagande av ovan omförmälda beräkningar har kommissionen emellertid funnit, att kostnaderna kunna beräknas ställa sig sålunda:

Hallsbergs fryshus	kronor	4,010,491
Malmö provisoriska fryshus	»	504,000
Anslag till andra fryshusanläggningar	»	809,000
9 spannmålslagerhus	»	5,152,184
		Kronor 10,475,675.

Till närmare belysande av fördelningen av och orsakerna till den inträdda ökningen i kostnader för anläggningarnas utförande återopas bifogade promemoria.

I samband härmed vill kommissionen meddela, att kommissionen med anledning av en utav statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet till kommissionen överlämnad skrivelse angående särskilda åtgärder för förhindrande av eldsolyckor särskilt med hänsyn till kristiden anmodat särskilda sakkunniga att avgiva förslag till brandskyddsanordningar vid spannmålslagerhusen och fryshusen utöver de av kommissionen redan planerade anordningar. Kostnaderna härför hava icke upptagits bland de här ovan beräknade, utan har kommissionen för avsikt att i denna fråga till Kungl. Maj:t inkomma med särskild skrivelse och eventuell framställning inom den närmaste tiden.

Då alltså, efter vad av de gjorda beräkningarna framgår, kostnaderna för de under utförande varande anläggningarna jämte de till uppförande av fryshusanlägg-

ningar av kommuner och enskilda beviljade anslag belöpa sig till, i runt tal, 10,500,000 kronor, erfordras för anläggningarnas fullbordande ytterligare ett belopp av cirka 2,500,000 kronor utöver de av riksdagen förut beviljade medel.»

Vid denna skrivelse fanns fogad den åberopade promemorian, utvisande kostnaderna i detalj för varje anläggning. Denna är för utförlig för att här lämpligen återgivas.

Departementsschefen.

De förhållanden, som orsakat, att det i föl till utförande av spannmålslagerhus och fryshus av riksdagen beviljade anslaget visat sig otillräckligt, hava i lagerhusbyggnadskommissionens skrivelse och den därvid fogade promemorian blivit påvisade. Då Kungl. Maj:t den 5 oktober 1917 hade att fatta beslut med anledning av kommissionens skrivelse den 21 september 1917 och därvid bland annat hade att taga under övervägande, huruvida större inskränkning i planen än genom det då beslutade uteslutandet av tre förut planerade spannmålslagerhus skulle vidtagas, måste det tydligtvis framstå såsom synnerligen viktigt, att icke inskränkningar skedde i så stor omfattning, att icke det med dessa anläggningar avsedda gagnet skulle åtminstone i någorlunda stor utsträckning vinnas. Och vad angick fryshusen torde man vid den tiden ännu ansett sig hava anledning antaga, att massnedslaktning av nötkreatur skulle verkställas under vintern, vadan det gällde att såvitt möjligt göra sig rustad att mottaga den sålunda påräknade köttmängden. Att de sammanlagda anläggningskostnaderna för spannmålslagerhusen och fryshusen skulle med något mera betydande belopp komma att överskrida det av riksdagen beviljade anslaget, gav kommissionens nyssnämnda framställning ej anledning befara.

Detta har emellertid numera blivit fallet, huvudsakligen beroende på de starka stegringarna i prisen å materiel av diverse slag men delvis även på grund av leveransförseningar, strejker, anordningar för brandsäkerhet m. m. samt genom att under arbetets gång vissa kompletteringar befunnits nödvändiga.

Angående det läge, vari ifrågavarande anläggningar nu befinna sig, har jag från lagerhusbyggnadskommissionen inhämtat, att fryshusen i Norrköping, Eskilstuna, Linköping, Kristianstad, Visby och Jönköping äro färdiga och av dem fryshuset i Jönköping taget i bruk. Vid centralfryshuset i Hallsberg pågå byggnadernas putsning jämte maskinmontering. Vid det provisoriska fryshuset i Malmö pågår maskinmontering och lär vara nästan färdig. Vid Malmö kylhusbolags anläggning är byggnaden i det närmaste klar och maskinmontering pågår. Fryshusbyggnaden vid Göteborgs slakthus är klar och maskineriet håller på

att monteras. Vid fryshusanläggningen i Nyköping pågå byggnadsarbetena, varemot anläggningen i Alvesta är i det närmaste klar. Vad spannmålslagerhusen angår är det i Linköping klart beträffande byggnaden, varest maskinmontering pågår. Vid de övriga lagerhusen är byggnaden under tak samt pågå kompletteringsarbeten och vid vissa av dem maskinmontering.

Vid de nu ifrågavarande anläggningar, som icke redan äro färdiga, har alltså arbetet redan fortskridit långt. Då de uppenbarligen böra bringas i färdigt skick, finner jag ökade medel därtill vara oavvisligen av nöden. Jag vill framhålla, att enligt utredningen kostnadsökningen i jämförelse med beräkningen i september 1917 uteslutande faller på statens fryshusanläggningar i Hallsberg och Malmö samt å spannmålslagerhusen och att på grund härav det icke lärer kunna ifrågasättas annat än att den ökade kostnaden skall bestridas av statsmedel. Mot det beräknade tilläggsanslagets föreslagna belopp, 2,500,000 kronor, har jag ej något att erinra. Det torde böra såsom utgift för kapitalökning upptagas å tilläggsstat för innevarande år och liksom det i fjol beviljade anslaget utgå av lånemedel. Chefen för finansdepartementet kommer, enligt vad han meddelat mig, att framdeles under riksdagens lopp föreslå erforderlig åtgärd i syfte att beloppet må göras tillgängligt för ändamålet.

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fullbordande av de anläggningar av spannmålslagerhus och fryshus, vilka igångsatts med anlåtande av för ändamålet av 1917 års riksdag anvisat anslag, såsom utgift för kapitalökning anvisa å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag, högst kronor 2,500,000.

Till vad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däruti statsrådets övriga ledamöter förenade sig, behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall och förordnade, att proposition i ämnet skulle med den lydelse, bil. — vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
Eric Paulsson.